

Johannes Wickman träder tillbaka

Med ingången av år 1949 lämnar Johannes Wickman sin verksamhet i Dagens Nyheter. Denna verksamhet har i ordets bokstavliga betydelse fyllt hans arbetsliv sedan han efter disputation i litteraturhistoria år 1911 inträdde i tidningen; år 1918, då han efter några år som korrespondent i Paris och London återvände till Sverige, blev han den främste medarbetaren i utrikesfrågor. För nyhetstjänsten och därmed sammanhängande ting har han haft ett begränsat intresse. Det är såsom författare av ledare och kulturartiklar som Wickman gjort en historisk insats i svensk journalistik.

Det kritiska, kyligt analyserande draget har varit det mest framträdande i hans publicistik. Vid en rad tillfällen under de två årtiondena mellan världskriegen intog han en hållning för sig; traditionella föreställningar och officiella meningar hade i honom sin skarpaste och mest självständiga kommentator och vedersakare. Hur många illusioner har han inte avslöjat genom satsar av koncentrerad klarhet, hur många fraser har han inte stuckit hål på genom några etsande ord? Wickman har visat det enfaldiga och farliga i tron på en för svenskarna speciell altruism, en tro som särskilt efter det första världskriget tog sig uttryck i tanken att vår långvariga fred var ett resultat av vår goda vilja och att de i kriget deltagande staterna var moraliskt tveklaktiga. Han deltog inte i det idylliserande lovprisandet av Nationernas förbund, men ej heller i hänet av försöken att upprätta en fredsorganisation. Så länge en möjlighet fanns att använda förbundet som ett instrument för fredens bevarande betonade han att det borde kompletteras med bestämmelser som garanterade en angripen stat hjälp från andra förbundsmedlemmar. För Wickman stod det under 1920-talets debatter klart, mer än kanske för någon annan svensk publicist, att freden och rätten kunde tryggas blott genom samverkan i säkerhetens intresse. Det innebar intet avsteg från denna linje då han strax före det andra världskriget — sedan förbundets ineffektivitet blivit uppenbar — i en berömd och betydelsefull kampanj yrkade på klart avståndstagande från hela sanktionssystemet.

Den förståelse för de franska synpunkterna för vilken Wickman ofta angreps under 1920-talet ter sig numera som bevis på hans framsynthet. Medan den svenska och i stor utsträckning den internationella opinionen några år efter det första världskrigets slut började betrakta

Frankrike som "mänsklighetens fiende nr 1" — för att citera en ryktbar amerikansk publicist — och restlöst tog det besegrade Tysklands parti, sökte Wickman få folk att förstå att Frankrikes aktioner var betingade av en naturlig oro för den egna tryggheten, att Tyskland systematiskt undandrog sig skadeståndsbetalningar och att den hemliga tyska upprustningen innebar en fara för Europa. I stort sett såg här Wickman rätt, även om han icke, lika litet som någon annan, kunde förutse den fruktansvärda form i vilken den tyska revanschlystnaden skulle framträda. Då nazismen fick makten hörde Wickman till dem som främst bidrog att ge insikt om dess innebörd och dess syften.

I fråga om svensk utrikespolitik under mellankrigstiden företrädde Wickman, stundom nära nog ensam, en av statsmakternas hållning och en förment opinion obunden kritik. Han stod skeptisk till den konstlade nationalism som omkring år 1920 krävde Ålands förening med Sverige, han hängav sig icke åt det nordistiska önsketänkandet i det andra världskrigets skugga, han hörde till de få som reagerade mot de Sandlerska Ålandsplanerna år 1939.

Dessa erinringar avser inte att antyda att Wickman alltid haft rätt i den meningen att tiden givit honom rätt — ehuru man vid varje återblick på den svenska debatten måste förvånas över hur ofta denne publicist visat sig se klarare än den ganska kompakta majoritet som han haft att kämpa mot. Det väsentliga är att framhäva hans självständighet, hans mod att vara ensam, hans

brist på respekt för härskande personer och föreställningar. Dessa egenskaper, jämte grundlig kunskap, stora perspektiv och en alltmer personlig stil, gjorde honom till en förgrundsman i svensk utrikesdebatt redan långt före det andra världskriget.

Och dock är det främst hans insatser under detta krig som man minns och kommer att minnas. Wickmans kritik och ironi hade förut beslöjat hans patos. Med kriget och faran blev det frigjort och uppenbart. Inte så

att Wickmans stil och ton förändrades; han övergick inte till att direkt förkunna och uppbygga. Om Segerstedt blev den svenska "motståndsrörelsens" lyriker inom journalistiken, blev Wickman dess ironiker och polemiker. Aldrig har han — och mycket få andra — uttryckt sin avsky och sitt förakt med sådan kylig finess, med sådan beräkning och behärskning. Men intensiteten och glöden i dessa artiklar visade, trots frånvaron av "positiva" ord och personliga beklännelser, att här framträdde en lidelsefull man som kämpe för en varm och djup övertygelse. Wickman blev därför under kriget inte bara en stor folkupplysare, utan en moralisk ledare. Många tusen människor fick kraft och mod genom att läsa honom. Många av dessa artiklar, successivt utgivna i en rad volymer, hör både genom stil och innehåll till det förblivande i svensk publicistik.

Då Johannes Wickman nu träder tillbaka bör det utsägas att Dagens Nyheter medarbetare känner sig stolta över att han tillhört deras krets. Denne lysande publicist har under årtionden givit glans åt vår tidning.

Herbert Tingsten